

DE BETEKENIS VAN SALDOBILJETTEN VOOR DE CONTROLE VAN DEBITEUREN

door J. M. Vecht

In dit artikel willen wij in het kort de controle van de accountant op het bestaan van de balanspost „Debiteuren” aan een onderzoek onderwerpen.

Volgens art. 13 - 2° van de Regelen Beroepsuitoefening Registeraccountants geldt de goedkeurende verklaring van de Registeraccountant als de bevestiging, dat de jaarrekening is opgemaakt volgens goed koopmansgebruik, dat de daarin vermelde activa en passiva werkelijk bestaan en dat de waardering en de omschrijving van de posten juist is geschied. Met betrekking tot de op een jaarrekening voorkomende post „handelsvorderingen” wordt volgens de conventionele opvatting het bestaan van de vorderingen door de accountant gecontroleerd door toepassing van zgn. „afloopcontrole”. Dit houdt dan in, dat van elke, op de „peildatum” openstaande vordering de samenstelling wordt geanalyseerd en dat aan de hand van betalingsbescheiden, daterende van na de peildatum, wordt geconstateerd, dat de specifieke vorderingen zijn geïncasseerd.¹⁾

Naast deze in ons land algemeen gebruikelijke methode wordt ook wel gebruik gemaakt van het saldobiljet als controlemiddel. Dit middel is zelfs het belangrijkste controlemiddel waar het betreft het verifiëren van vorderingen, die eerst over geruime tijd aflopen (leningen, voorschotten, hypotheken), dan wel, zonder af te lopen, continu van omvang wisselen (rekening-courant-vorderingen) of zelden of nimmer specifiek aflopen (a contobetalingen).

Wij menen, dat in accountantskringen het gebruikmaken van saldobiljetten ter vaststelling van het bestaan van de debiteurenpost echter alleen maar wordt gezien als *aanvullend controlemiddel*. Kennelijk wordt het toepassen van afloopcontrole als het controlemiddel bij uitstek gezien om zich van het bestaan van de vorderingen te overtuigen.

Er zijn echter een aantal oorzaken te noemen, die het verdedigbaar maken, dat het saldobiljet niet langer wordt beschouwd als een controlemiddel van lagere orde, maar als een controlemiddel par excellence. Eén van de belangrijkste oorzaken is wel het feit, dat het toepassen van een afloopcontrole bij een debiteurenportefeuille van enige betekenis in het algemeen een zeer bewerkelijke en daardoor tijdrovende bezigheid is. Het zal van de organisatie van de debiteurenadministratie afhangen, of betalingsstukken op gemakkelijke wijze kunnen worden gelicht, teneinde aan de hand hiervan vast te stellen, hoeveel van debiteuren is ontvangen na de peildatum. Bovendien is het van betekenis, of de debiteurenadministratie nog met de hand, met conventionele apparatuur, dan wel geautomatiseerd geschiedt. Vooral in het laatste geval, uiteraard afhankelijk van de ingrijpendheid van het automatiseringsproces, zal het niet eenvoudig zijn om vast te stellen, welke betalingsbescheiden zullen moeten worden gelicht, vooral niet als de verantwoording van de debiteurenontvangsten niet zichtbaar is geschied. Naar mate het debiteurenbestand van grotere omvang is, zullen deze bezwaren een grotere rol kunnen gaan spelen.

Het zal duidelijk zijn, dat het gebruiken van steekproefmethoden en de voortgezette verfijning en verbetering in de steekproevenmethodieken voor de debiteu-

¹⁾ Onder „peildatum” wordt in het navolgende verstaan hetzij de balansdatum hetzij, indien de accountantscontrole m.b.t. de vorderingen is gedynamiseerd, een daaraan voorafgaande datum.

rencontrole voor de beslissing omtrent de preferentie tussen afloopcontrole en het verzenden van saldobiljetten niet relevant is, omdat men door middel van een steekproef kan vaststellen, welke debiteuren men in concreto moet verifiëren zonder dat dit nog iets behoeft te zeggen over de wijze, waarop deze verificatie dient te geschieden.

Indien men nl. het bestaan van de debiteuren op zeker moment moet vaststellen, dan kan dit geschieden hetzij door de afloop na te gaan van een, op a-selecte wijze uitgekozen, aantal debiteuren, zodanig dat dit op wetenschappelijk verantwoorde wijze geschiedt en deze steekproef representatief is, hetzij door verzending van saldobiljetten aan de a-select uitgekozen debiteuren.

Van deze a-select gekozen saldi kan dus op beide manieren de juistheid worden vastgesteld. Is dat gebeurd, dan impliceert dat, waar immers sprake is van een wetenschappelijk verantwoorde steekproef, dat de gehele debiteurenpost op het gestelde moment „bestaat”. Die juistheid kan dus, hetzij op de klassieke wijze door afloopcontrole, dan wel door middel van het verzenden van saldobiljetten, worden vastgesteld.

Welke van de beide methoden verdient nu de voorkeur?

De klassieke afloopcontrole of de - voor de Amerikaanse accountants zelfs bindend voorgeschreven - methode van het verzenden van saldobiljetten?

Wij willen in deze beschouwing vooropstellen, dat het verzenden van saldobiljetten in ieder geval door de accountant namens de cliënt dient te geschieden en dat het positieve stelsel wordt toegepast, waarbij de bevestiging van de juistheid van het saldo of de commentaren van de debiteuren over de vermeende of werkelijke onjuistheid van het saldo aan het adres van de accountant worden gericht.

Toepassing van de afloopcontrole betekent, dat door een verificatie van externe bescheiden komt vast te staan, dat de onder de loupe genomen debiteurensaldi na de „peildatum” volledig door de betreffende debiteuren met het gecontroleerde bedrijf zijn afgerekend. Deze afrekening geldt als onomstotelijk bewijs, dat op de peildatum de vordering inderdaad bestond en dus terecht op de balans paraisseert.

Het saldobiljet is een geschrift, dat door ondertekening door de geadresseerde tot een extern stuk wordt en waaruit valt te lezen, dat de debiteur de vordering van de onderneming op hem erkent. Indien wij deze omschrijving als juist aannemen, moet worden geconstateerd, dat het voor akkoord getekende saldobiljet in de accountantscontrole dezelfde functie vervult als het betalingsstuk dat bij de afloopcontrole wordt gebruikt, zoals de bankslip of het girobiljet.

Men zou natuurlijk kunnen tegenwerpen, dat de externe stukken zoals betalingsbescheiden, stukken zijn die niet alleen afkomstig zijn van schuldenaren zelf (of dan tenminste in ieder geval mede van anderen dan de schuldenaren, te weten bank en giro-instellingen). Het ondertekende saldobiljet veronderstelt echter alleen medewerking van de debiteur, zonder tussenkomst van bank- of giro-instelling, hetgeen de vraag opwerpt of men als accountant zich van de welwillende medewerking van derden niet-gecontroleerden bij zijn controle mag verzekeren. Waar de accountant in de praktijk van zijn werk juist voor een belangrijk deel moet afgaan op externe stukken, d.i. zowel op van derden afkomstige als op door derden gewaarmerkte bescheiden, kunnen wij deze vraag zonder meer bevestigend beantwoorden.

Kunnen derhalve, uit een oogpunt van bewijskracht, zowel het saldobiljet als het betalingsstuk als gelijkwaardig worden beschouwd, dan is daarmee nog niet

de vraag beantwoord aan welk middel de voorkeur moet worden gegeven. De reeds in bovenstaande regelen gemaakte opmerkingen over de bewerkelijkheid van de zgn. „afloopcontrole” wijst naast het feit, dat de kosten van de arbeid nog steeds beduidend stijgen welhaast onvermijdelijk in de richting van het saldobiljet. De procedure met saldobiljetten is namelijk vrij eenvoudig en weinig kostbaar. Weliswaar wordt daarbij meestal een deel van het accountantswerk naar de gecontroleerde verschoven, die namelijk zorg heeft te dragen voor het vervaardigen van het saldobiljet, omdat dit formulier een stuk is dat van de gecontroleerde onderneming dient uit te gaan. Aan de andere kant behoeft de vervaardiging van saldobiljetten echter vaak geen omvangrijk werk met zich mee te brengen, vooral niet waar dit met mechanische hulpmiddelen, tot zelfs de computer toe, kan geschieden.

Aanwending van mechanische hulpmiddelen heeft bovendien als voordeel, dat reeds vervaardiging van een exemplaar voor de maning van debiteuren die geen biljet terugzenden, tegelijkertijd met het origineel kan plaatsvinden.

Men zal zich naar aanleiding van de uitgesproken voorkeur voor saldobiljetten tenslotte ook nog de vraag kunnen stellen, hoe de accountant tewerk moet gaan bij de controle van die saldi, welke niet worden bevestigd, ondanks al of niet herhaalde aanmaning tot inzending van het saldobiljet. Men zou uit kunnen gaan van de gedachte: „geen bericht is goed bericht”, ware het niet, dat het bij het saldobiljet gesloten verzoek bij de debiteur aandringt op bevestiging van het saldo. Bovendien bestaat de mogelijkheid, dat het adres, waaraan het saldobiljet is gezonden, ondanks controle met recent adressenmateriaal, onjuist is geweest, zodat zowel het saldobiljet als de aanmaning tot inzending beide zijn zoekgeraakt, of door een onrechtmatige ontvanger zijn achtergehouden.

Het komt ons gewenst voor, dat men van die saldi, waarvan men geen saldo-bevestiging ontvangt, de afloop nagaat. De procedure van het verzenden van saldobiljetten is dan het *primaire controlemiddel*, terwijl de afloopcontrole als *aanvullend middel* kan worden beschouwd voor die saldi, waarvan de accountant geen saldobiljet terugontvangt.

Dat de afloopcontrole, die vaak als het enige deugdelijke controlemiddel op het bestaan van de debiteuren is beschouwd, in veel gevallen slechts een secundaire betekenis kan hebben, wordt ook nog benadrukt door een ander feit. Het zgn. „slepen” met debiteurenontvangsten, dat voor kan komen, als door vertegenwoordigers gelden worden geïncasseerd, kan alleen tijdig worden opgespoord door het verzenden van saldobiljetten aan debiteuren door de accountant.²⁾

Indien de organisatie van de incassi niet sterk is en de gemiddelde krediettermijn relatief lang, zal het, zeer algemeen gesteld, vrijwel uitgesloten moeten worden geacht alleen door afloopcontrole te kunnen vaststellen, of er „gesleept” wordt.

De debiteur, die van de accountant een saldobiljet ontvangt voor een vordering, die door hem reeds geruime tijd geleden werd voldaan, zal, zo mag men aannemen, onmiddellijk reageren en dit in het algemeen ook aan het adres van de accountant doen.

Tot dusverre hebben wij nog niet gesproken over de *waardering* van de debiteurenpost op de peildatum. Het reeds aangehaalde art. 13 van de R.B.R. stelt im-

²⁾ En natuurlijk ook door het bedrijf zelf, dat in eerste instantie de taak heeft om door zijn organisatie „slepen” tegen te gaan. De accountant zal dan ook moeten aandringen op het regelmatig verzenden van rekeningoverzichten of adviezen aan debiteuren door de administratie van het bedrijf.

mers, dat de accountant ook instaat voor de waardering van de posten op de jaarrekening. Is het nu voor vaststellen van de juiste waardering van de debiteuren noodzakelijk om toch afloopcontrole toe te passen, of kan men ook voor wat dit betreft met saldobiljetten werken?

Het is duidelijk, dat de *waardering* van debiteuren nauw samenhangt met het *bestaan* van de vordering. Ook al is het bestaan vastgesteld door de accountant, dan nog blijft er de mogelijkheid dat de debiteur zodanig onvolwaardig is, dat het saldo intrinsiek belangrijk minder waard is. Het komt ons echter voor, dat niet de accountant maar de administratie in eerste instantie zal moeten vaststellen door middel van de zgn. „achterstandslijst”, hoe oud gemiddeld het debiteurensaldo is en welke waarde aan de debiteurenposten moet worden toegekend. Dit werk zal niet door de accountant behoeven te gebeuren. Wel zal hij dienen vast te stellen of de waardering door de administratie op juiste wijze is geschied en of hij zich daarmee zal kunnen verenigen. Naar onze mening behoeft hiervoor echter geen afloopcontrole te worden toegepast; ook in een steekproefsgewijze afloopcontrole, namelijk van a-select gekozen debiteurenposten ziet men immers niet hoe het totale debiteurensaldo is samengesteld. Hoogstens zal een dergelijke afloopcontrole bijdragen tot het inzicht over het al of niet tijdig voldoen door de a-select gekozen debiteuren van hun schuld aan het bedrijf.

Samenvattend menen wij te mogen stellen, dat voor het vaststellen van het bestaan van de vorderingen het saldobiljet als controle middel enige voorkeur heeft boven het toepassen van afloopcontrole. De toenemende mate, waarin men in Nederland gebruik gaat maken van het saldobiljet doet veronderstellen, dat de praktijk in deze constatering reeds vooraf is gegaan aan de theorie.

Voor zover het bedrijfsleven nog bezwaren maakt tegen het verzenden van saldobiljetten door de externe of interne accountant, zouden wij een pleidooi willen houden bij onze collega's om voor het vaststellen van het bestaan van de debiteurenpost de controle met behulp van saldobiljetten als het geëigende middel te propageren.